

”Neutralitet, samarbete eller mittemellan?”

En studie av den svenska utrikespolitikens diskursiva
förändring från 1941 till 2004

Annika Stenström
Sofia Allansson

Abstract

Denna studie syftar till att undersöka hur det svenska utrikespolitiska ställningstagandet har förändrats över tid från andra världskriget till 2000-talet. Studien har formen av en diskursanalys och fokuserar med den svenska utrikespolitiska diskursen under 1941, 1972 och 2004.

För att undersöka den diskursiva förändringen tar vi avstamp i Michel Foucault teori kring diskursernas maktförhållande. Genom att studera riksdagsprotokoll och utrikesdeklarationer utläses dominerande samt konkurrerande diskurser för våra valda tidsperioder.

Den dominerande diskursen under 2004 är diskursen kring samarbete och mänskliga rättigheter. Detta står i skarp kontrast mot 1941 års dominerande diskurs av nationalstatens suveränitet och neutralitet. 1972 möts dessa två diskurser i en maktkamp om den diskursiva dominansen.

I denna uppsats visar vi på hur diskurser förändras över tid och påverkas och påverkas av den sociala praktik de verkar i. Diskursens förändring beror på förändrade maktförhållanden och har orsakat en omkastning i den diskursiva sanningen och Sveriges utrikespolitik har idag gått från att präglas av neutralitet till samarbete.

Nyckelord: neutralitet, diskurs, Sverige, Foucault, utrikespolitik, internationellt samarbete

Antal ord: 10 340

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	1
1.2	Bakgrund	2
1.3	Avgränsning	3
1.3.1	Avgränsning i tid	3
1.3.2	Avgränsning i rum	4
1.3.3	Definition av nyckelbegrepp	5
2	Metod	7
2.1	Diskursanalys	7
3	Teori	9
3.1	Texten som utgångspunkt	9
3.2	Diskurser och makt	10
3.2.1	Foucaults maktperspektiv	10
4	Material	12
5	Analys	13
5.1	Utrikespolitiskt ställningstagande 1941	13
5.1.1	Utrikespolitisk deklaration 1941	13
5.1.2	Utrikespolitisk debatt 1941	15
5.1.3	Sveriges utrikespolitiska grundlinje att ej delta i krig	15
5.1.4	Kritik från utomstående mot Sveriges ställningstagande	16
5.1.5	Altruistiska motiv för den svenska utrikespolitiken	17
5.1.6	Sveriges suveränitet	17
5.2	Utrikespolitiskt ställningstagande 2004	18
5.2.1	Utrikespolitisk deklaration 2004	18
5.2.2	Utrikespolitisk debatt 2004	19
5.2.3	Kollektiv kamp och ansvar för mänskliga rättigheter	20
5.2.4	Aktivt agerande	20
5.2.5	Lösning på hot sker genom samarbete	21
5.3	1972 – Svensk utrikespolitik i förändring	22
5.3.1	Diskursernas brytpunkt	22
5.3.2	Diskurs i pågående transformation	23
5.3.3	Trovärdighet genom neutralitet eller samarbete?	24
5.3.4	Institutionella normer och dess påverkan	24
5.3.5	Konstituerade och konstituerande diskurser	25
6	Avslutande reflektioner och slutsats	26

7 Referensförteckning.....28

1 Inledning

Efter kalla krigets slut förväntade sig många forskare inom statsvetenskap och internationella relationer att begreppet neutralitet skulle försvinna från dagordningen på grund av irrelevans i ett fredligt Europa (Agius 2011:370). Ändå tycks begreppet neutralitet leva kvar i världspolitiken. Trots detta är det oklart vad det egentligen innebär att vara en neutral stat. Dess innebörd tycks ha förändrats från att tidigare definieras som en smidig utväg för svaga stater till att idag benämnas som något stater använder för att hävda mänskliga rättigheter och främja fred (ibid:375, Goetschel 1999:123f).

Efter andra världskrigets slut riktade de allierade skarp kritik mot de neutrala staternas passiva agerande under kriget. Man menade att stater genom att ställa sig utanför konflikten automatiskt accepterade axelmakternas agerande (Agius 2011:373). Kritiken under denna period tycktes sedan ha en inverkan på de neutrala ländernas förhållningssätt till den internationella politiken, då de tog allt mer plats i förhandlingar och konflikter under kalla kriget. Neutrala stater, som Sverige, tog ett steg in på den internationella arenan för att delta i sammanslutningar som NF, FN och senare även EU. I och med fler internationella samarbeten ökade möjligheterna till ytterligare deltagande för de tidigare ambivalenta staterna, som tycktes ta allt tydligare ställning i internationella frågor när kalla kriget påbörjades (ibid:374).

Även Sverige har förändrat sitt ställningstagande genom att gå från att vara uttalat neutrala till att benämna sig som militärt icke-allierade under början av 90-talet (Tolgfors 2010). Vad som dock fortfarande står oklart är vad denna begreppslika förändring egentligen innebär.

Det står alltså klart att Sverige har valt att frångå en uttalat neutral ställning till en militärt icke-allierad ställning (Goetschel 1999:121). Frågan vi ställer oss är däremot hur långt detta sträcker sig och huruvida man kan urskilja en förändring, inte bara begreppsmässigt, utan även i diskursiv- och social praktik.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur Sveriges utrikespolitiska ställningstagande i internationella sammanhang har förändrats över tid, från och med 1941 till 2004.

Vår frågeställning är följande:

Hur har Sveriges utrikespolitiska ställningstagande förändrats från 1941 till 2004?

För att undersöka detta kommer vi att fokusera på Sveriges offentliga ställningstagande under tre tidsperioder som vi anser vara betydelsefulla för Sveriges förändrade utrikespolitiska hållning. För att ytterligare avgränsa vår undersökning och vårt material kommer vi endast att undersöka ställningstagande under följande årtal; 1941, 1972 och 2004.

För att ytterligare exemplifiera vårt fokusområde i uppsatsen har vi även ställt upp en konkret underfråga:

Hur har den svenska diskursen kring utrikespolitik förändrats från år 1941 till år 2004?

Med hjälp av denna underfrågeställning tänker vi att det kommer bli tydligare och enklare att besvara vår huvudfrågeställning kring Sveriges förändrade utrikespolitiska ställningstagande.

Vår tanke är att den utrikespolitiska diskursen under 1941 kommer domineras av neutralitet medan 2004 domineras av samarbete stater emellan. Vi tänker oss även att den diskursiva förändringen är en process men att man under 70-talet och kalla kriget kan urskilja en konflikt mellan neutralitets- och samarbetsdiskursen.

1.2 Bakgrund

Tidigare forskning som gjorts om neutrala staters förändrade syn på utrikespolitiken visar en bild av att ett skift i förhållningssätt gentemot samarbeten har skett. Vi utgår bland annat från Christine Agius och Laurent Goetschels forskning på området. Nedan följer en sammanfattad redovisning över vår förförståelse på ämnet.

Kalla kriget förde på många sätt Europa närmare Sverige. Kontinenten delades in i två sidor som stod mot varandra, och mellan dessa block befann sig neutrala stater som Sverige (Agius 2011:374). Bilden av Sverige förändras från att ses som passiv och svag till att värderas för sin värdegrund när neutrala stater tog allt större plats i utrikespolitiken (ibid:375, Goetschel 1999:123f).

Vid kalla krigets slut bestod Europa inte längre av två konkurrerande block. Säkerhetsfrågor präglades inte längre av yttre hot utan inbegrep mer globala, övergripande hot. Dessa baserades allt mer på konflikter inom eller mellan stater och aktörer såsom hotet från terrorismen. Även hot mot miljö, och ekonomisk osäkerhet brukar nämnas (Agius 2011:370, Goetschel 1999:131).

För att hantera dessa nya hot började stater i allt större utsträckning samarbeta och ingå i allianser. Genom dessa samarbeten diskuteras och beslutas säkerhetsfrågor allt oftare gemensamt, vilket gör att stater både har möjlighet att påverka omvärlden samt att bli påverkade av den (Goetschel 1999:131).

De hot som stater ställs inför idag kräver inte samma neutrala förhållningssätt, då staters autonomi inte hotas i lika stor utsträckning som tidigare. Av denna

anledning kan man börja tala om hur begreppets användning har förändrats. Med dagens rådande konfliktläge kan man t.ex. istället välja att förhålla sig neutral genom att använda den värdegrund neutraliteten vilar på och aktivt delta i samarbeten relaterade till fred, demokrati och främja mänskliga rättigheter (Agius 2011:371, Goetschel 1999:125f).

1.3 Avgränsning

Diskursanalysen bygger på tanken om att språket formar vår verklighet. I detta är även vi som författare delaktiga. På grund av detta är det viktigt att göra noga avvägda val kring hur analysen ska genomföras för att uppnå så god intersubjektivitet som möjligt. För lättare avgöra hur diskursen bör studeras kan man anta antal avgränsningar. Viktigt gällande diskursanalys är dock att det inte är lönt att kontrollera studiet av texter alltför mycket, då själva syftet i sig är att belysa språkliga strukturer (Neumann 2003:52f). Detta innebär att man inte i förväg kan bestämma sig för vilka begrepp som ska belysas, då det är omöjligt att veta exakt vilket resultat man kommer finna. Hela syftet med att göra en diskursanalys är att just avtäckta förändringar och mönster inom den språkliga och materiella sfären.

Trots att valet av begreppsapparat är begränsat finns andra avgränsningar som är viktiga att göra beroende på vilken diskurs man som forskare ämnar undersöka. Till att börja med bör man se över vilken form av undersökning som ska utföras.

I vårt fall handlar det om en historisk diskursanalys, då vi vill studera hur Sveriges utrikespolitiska ställningstagande har förändrats. Detta innebär att en tidsavgränsning är mycket viktigt. Vid studiet av en diskurs över tid innebär det samtidigt att man genomför en undersökning av olika identiteter. Man undersöker hur dessa förhåller sig till andra samt förändras över tid (ibid:53). I vårt fall handlar det om Sveriges säkerhetspolitiska hållning, alltså som aktör i utrikespolitiken och kring säkerhetsfrågor. Av denna anledning är det även viktigt att begränsa oss i exakt vad vi menar med "Sverige som aktör". Förutom dessa är det, som redan nämnts, även viktigt att avgränsa sig kring vilken begreppsapparat man använder sig av, detta givet de kriterier som nämnts ovan.

1.3.1 Avgränsning i tid

Att vi har valt att avgränsa oss till tre årtal är en del av den arkeologiska diskursanalys vi har valt att använda oss av. Tillvägagångssättet beskrivs närmare i metoddelen men innebär kort att man utgår från två tidsperioder där diskursen ser helt olika ut och letar sig fram till en tidsperiod där de möts (Neumann 2003:79).

Tidigare forskning har visat att andra världskriget präglades av en neutralitetspolitik utan större ställningstaganden från Sveriges sida men att neutrala stater, som Sverige, idag ofta deltar aktivt i utrikespolitiska sammanhang

(Agius 2011:371). Av denna anledning anser vi det lämpligt att studera hur diskursen under denna tidsperiod ges i uttryck.

Under 2000-talet förändrades Sveriges utrikespolitiska ställningstagande genom att regeringen valde att ta bort möjligheten till neutralitet. Regeringen benämnde sig istället ”militärt alliansfritt, utan utpekad neutralitetsoption” (Tolgfors 2010). Under 2004 tänker vi oss att denna politik hunnit få fotfäste och därför tydligt präglar uttalanden i debatten och lämpar sig därmed väl för vår studie.

Vidare så har vi valt årtal utifrån det säkerhetspolitiska läget i världen under tidsperioderna. Vi tänker oss att en ökad spänning i världen frambringar en större diskussion kring Sveriges utrikespolitiska ställningstagande och därmed ger en tydligare bild av den politiska inriktningen för begreppen neutralitet och militärt icke-allierade. Vi väljer därför: 1941 då midsommarkrisen inträffade, där Tyskland anföll Sovjet och ökade spänningen i världen och förde kriget ännu närmre Sverige (Prot. 1941:4); 1972, året då Olof Palme fördömde den amerikanska närvaron i Vietnam (Brommesson 2007:14) och 2004 med grund i de ökade spänningar i och med kriget mot terrorismen och det svenska deltagandet i kriget i Afghanistan.

1.3.2 Avgränsning i rum

Då syftet med denna uppsats är att undersöka hur Sveriges utrikespolitiska ställningstagande har förändrats har vi valt att avgränsa oss till den offentliga debatten kring ämnet. Baserat på en önskan att spegla den offentliga debatten väljer vi främst att fokusera på de debatter som äger rum genom folkvalda politiker i riksdagen, samt regeringens utrikesdeklaration.

Vi är inspirerade av Kerstin Jacobssons avhandling om demokratibegreppets diskursiva förändring. Jacobsson argumenterar för att hon är intresserad av det som inträffar utåt i den öppna debatten då dessa yttranden riktar sig till offentligheten (Jacobsson 1997:326). Vi baserar vår undersökning på dessa antaganden, då vi är intresserade av Sverige som aktör på den internationella arenan och utgår ifrån att de uttalanden som kommer från riksdagen och regeringen ses som uttalanden yttrade mot offentligheten. Vi utgår ifrån att svenska riksdagen är fullt medvetna om att deras uttalanden studeras av andra länder och att vad som sägs kopplas till Sveriges agerande.

Fokus för denna uppsats är inte att undersöka om debatten kring utrikespolitik verkligen är den som i praktiken genomförs. Vi intresserar oss enbart för hur diskursen kring utrikespolitik ser ut och har förändrats. Vårt intresse ligger inte i hur den faktiska utrikespolitikens utformning har transformerats.

Vi tänker oss även att riksdagsdebatten kan ge en nyanserad bild av folkopinionen och politikens önskade inriktning kring ämnet då riksdagspolitiker är folkvalda och ska representera det svenska folkets åsikter. Vi menar även att riksdagsdebatten är ett forum där oppositionen kan uttrycka sina åsikter mot den diskursiva hegemoni som råder på den utrikespolitiska arenan kring begreppen neutralitet och militärt icke-allierade.

Riksdagsdebatten kring Sveriges utrikespolitiska hållning lämpar sig väl för att bearbetas genom diskursanalys då språket här används för att forma politiken och även spegla det rådande samhällsklimatet. De folkvalda politikernas uttalanden kan ses som en auktoriserad syn på hur Sveriges utrikespolitiska hållning bör vara, enligt rådande normer för en viss tid, och blir därför intressanta för diskursens utveckling.

1.3.3 Definition av nyckelbegrepp

Slutligen ska vi avgränsa oss i definitions­mässig mening. Som nämndes i inledningen till detta avsnitt bör avgränsning av begrepp endast göras ytligt och i syfte att inringa vilka möjliga diskurser som kan tänkas behöva undersökas.

Jacobsson beskriver svårigheter i att hantera en begreppsapparat i ett förstadium (1997:321). Hon pekar på vikten av att låta processen avgöra vilka strukturer och språkliga begrepp som är viktiga för undersökningen. Givet detta kommer vi alltså undvika att formulera specifika termer som ska undersökas och istället fokusera på övergripande teman inom vårt ämne. Vårt övergripande tema behandlar diskursiva förändringar i Sveriges utrikespolitiska frågor och därmed finns vissa begrepp och mönster som kan vara viktiga att ha i åtanke.

Diskurser handlar om processer inom samhället som skapar gemensamma idéer om hur världen bör tolkas, och kan ta form i språk, sociala praktiker och handling kopplade till den rådande diskursen. Dessa idéer, eller normer, ser olika ut beroende på tid, omständigheter och var i världen vi befinner oss. När man talar om denna del av diskursen brukar man även tala om dess materialitet. Denna materialitet bygger på att en institutionalisering i samhället på många sätt förhindrar en större förändring av diskurser. Detta kan innebära lagar och normer som främjar vissa delar av en diskurs, exempelvis förbud mot äktenskap mellan homosexuella (Neumann 2003:75). Då denna del bygger på lagar och regler, som tydligt pekar ut när någon går emot normen som något ”fel”, så råder det automatiskt en viss tröghet inom diskursen (ibid:119). Eftersom det är svårt att bryta mot regler utan att stötas ut från samhället, så innebär det att det kan ta lång tid innan en diskurs förändras. Trögheten som beror på de olika hindren stoppar upp processen och gör att det hela går mycket långsammare. Denna tröghet beror oftast på att en del av vår uppfattning av verkligheten har institutionaliserats så att den uppfattas som naturlig för omgivningen. Denna position i diskursen kallas för hegemon, innebärande att en speciell diskurs är dominant rådande i samhället (Neumann 2003:157f).

När vi nu har bildat oss en uppfattning om vad begreppet diskurs innebär för oss bör vi gå vidare till vårt ämne i sig. Det råder delade meningar om vad det egentligen innebär att vara en neutral stat och definitionen av begreppet tycks även ha förändrats över tid. Goetschel skriver att neutralitet förr ofta ansågs vara det motsatta alternativet till att delta i militära allianser (1999:115). I 1907 års Haagkonvention kodifieras agerande under krig; neutrala stater får ej, varken direkt eller indirekt, delta i krig eller stödja deltagande stater på något sätt (ibid:118). Idag är det inte lika självklart att neutralitet måste innebära ett totalt

avståndstagande från allianser och konflikter, tvärtom kan det ibland anses önskvärt att neutrala stater deltar som opartiska aktörer (Agius 2011:373).

Goetschel argumenterar för att neutralitetens funktion som avståndstagande från militära konflikter och allianser idag har förlorat sin mening och snarare innebär ett idealistiskt sätt att bemöta konflikter mellan stater (Goetschel 1999:121). Detta återspeglas i att många stater som förr benämnde sig själva som neutrala istället kallar sig icke-allierade eller militärt icke-allierade för att på bättre sätt kunna återge statens verkliga agerande (Agius 2011:371).

Som tydligt visas ovan finns det ett antal olika former av definitioner på begreppet neutralitet. Vi kommer inte i detta fall ta ställning till vilken definition vi väljer att utgå ifrån, utan istället använder vi dessa för att motivera olikheter i de olika diskurserna inom de olika tidsperioderna. Vi förhåller oss så objektiva som möjligt för att bilda oss en uppfattning om vilken definition och uppfattning som rådde vid de olika perioderna enskilt, för att sedan göra en jämförelse och på så vis redogöra för att en förändring har skett.

För att veta vad vi uppfattar som neutralt är det viktigt att veta vad som uppfattas som dess motsats. Genom att använda sig av vissa begrepp bildar man sig en uppfattning om vilken attityd man ställer sig i olika sammanhang. Denna mening är relationell och förhåller sig alltid till motsatser för ytterligare förståelse (Wetherell 2004:17f). Ställer man sig positiv till staters suveränitet och självbestämmande, kan möjligtvis en negativ attityd till samarbete bildas. Bilden kan då vara att samarbete skapar osäkerhet och kan uppfattas som ett hot mot rikets säkerhet.

Det råder skiljda meningar om vad som definierar samarbete, på samma sätt som begreppet neutralitet är flytande. Begreppet samarbete är brett och kan användas inom flertalet områden. Vi väljer att se samarbete som något som kan ske i olika utsträckning mellan stater. Samarbetet kan involvera två eller fler parter och antingen innebära total integrering under gemensamma riktlinjer och regler om t.ex. frihandel eller funktionellt samarbete i form av t.ex. militära allianser (Best – Christiansen 2008:436).

Redan i vårt syfte och frågeställning framhåller vi att vi kommer studera Sveriges utrikespolitiska ställningstagande, av denna anledning är det även viktigt att definiera vad vi menar med detta. Enligt K.J Holsti innebär studiet av utrikespolitik att forskaren studerar "actions of a state toward external environment and the conditions - usually domestic- under which those actions are formulated" (Holsti i Brommesson 2007:17). Vi väljer därmed att se utrikespolitik som något som riktas utåt, både mot andra stater och mot externa miljöer. Eftersom vi undersöker den svenska debatten menar vi även att utrikespolitik, trots att det riktas utåt, är något som skapas inom det egna landet och den egna politiska arenan även om det påverkas av externa faktorer. Därmed är det fullt rimligt att studera den svenska utrikespolitiska inriktningen genom att studera den inhemska diskursen, speciellt med tanke på Holstis andra del av utrikespolitiska definitionen; att studiet även innebär att undersöka de villkor under vilka handlingar är formulerade.

2 Metod

Då vår frågeställning behandlar en förändring av attityd och språkbruk över tid anser vi det lämpligt att utföra en diskursanalys på vårt utvalda material.

Diskursanalys bygger på en idé om att text, språk och andra uttryckssätt formar hur vi ser på verkligheten och vad som kan kallas för sanning, av denna anledning måste man alltid vara kritisk gentemot sin egen position i diskursen. För att undvika att resultatet påverkas av vår egen bakgrund och våra egna åsikter bör man lyfta fram en tydlig triangulering, innebärande att vi visar alla tänkbara synvinklar och positioner som kan tänkas existera i vår problemformulering. Michael Meyer framhåller vikten av att se till olika synvinklar inte bara i åsiktssammanhang utan även i rent textliga sammanhang. Detta innebär bland annat intertextuella och interdiskursiva förhållanden mellan uttalanden, texter, genrer och diskurser och även historiska jämförelser för att skapa en så objektiv bild som möjligt av diskursen (Meyer 2001:29f).

2.1 Diskursanalys

Redan inledningsvis är det värt att nämna att vi i vår teoretiska utgångspunkt menar att språket inte endast är en reflektion av samhället, utan att samhället även är en reflektion av språket (Bergström – Boréus 2005:305). Detta innebär att vi genom att studera både texter och sociala praktiker, så som handlingar och beslut, bildar oss en uppfattning om hur den för tiden rådande verkligheten ser ut. Av denna anledning väljer vi att använda oss av en diskursanalytisk metod för att på så sätt belysa politiska fenomen i samhället, såsom den svenska utrikespolitiken.

Vår metodologiska utgångspunkt i denna uppsats har inslag från olika diskursanalytiska tillvägagångssätt. Att kombinera metoder för att skapa en egen ram för en specifik studie rekommenderas av bland annat Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (1999:14). De menar att olika diskursanalytiska metoder ofta bygger på liknande teoretiska grunder, men deras angreppssätt för vidare analys skiljer sig åt och att man därför måste göra en avvägning vad som passar det konkreta fallet bäst (ibid 1999:9). Baserat på detta har vi därför valt att plocka ut det som vi anser mest lämpligt för vår analys från de olika traditionerna. Vi kommer därför inte endast hålla oss till en enskild tradition utan använda oss av specifika metoder och angreppssätt från ett antal olika för att skraddarsy dessa till vårt ämne.

Eftersom vi vill undersöka de diskursiva förutsättningarna för Sveriges utrikespolitik över tid väljer vi först att angripa ämnet utifrån ett diskurs-historiskt perspektiv.

Michel Foucault beskriver i sin bok "*Diskursens ordning*" en tänkt studie i vansinnets respektive förnuftets historia där han ämnar undersöka deras diskurs utifrån tre tidsperioder, där han tycks urskilja diskursiva olikheter (1971:43). Detta angreppssätt kallas arkeologiskt och är starkt inspirerat av historieforskningen (Bergström – Boréus 2005:310). Den arkeologiska aspekten bygger på att diskurser ses utifrån ett historiskt perspektiv där forskaren försöker kartlägga de serier av händelser som diskursen ingår i (Foucault 1971:39). Foucault menar även att analysen bör kompletteras med en genealogisk aspekt som, efter att diskursens ordning har lokaliserats, ämnar undersöka diskursens makt och de strukturer diskursen bildar (ibid:51).

Vår utgångspunkt är att det har skett en förändring i begreppslig mening, från neutral till militärt icke-allierade, och vi vill baserat på detta undersöka hur diskursen kan urskiljas under tre utvalda tidsperioder. På så sätt försöker vi sedan urskilja och peka på att det även har skett en förändring i hur man ser på utrikespolitiken i sig.

Till att börja med ämnar vi urskilja det diskursiva mönstret för tidsperioderna. För att urskilja detta mönster ämnar vi skapa det som Laclau och Mouffe kallar ekvivalenskedjor. Laclau och Mouffe menar att begrepp får betydelse tillsammans med andra begrepp. Dessa begrepp kan ha en positiv eller negativ relation till diskursen (Bergström - Boréus 2005:317). Vi kan sedan undersöka hur begreppen används i argumentationen samt huruvida de används i ett negativt eller positivt samband.

Genom att undersöka dessa faktorer och begrepp önskar vi urskilja de diskurser som dominerade under de olika tidsperioderna. Vi undersöker först dominerande och underordnade diskurser inom den svenska utrikespolitiken. Därefter söker vi oss tillbaka till en tidsperiod då diskursen var annorlunda för att visa på att en förändring har skett. När vi funnit denna tidsperiod (vår tes är att denna är under andra världskriget) jämför vi dessa med varandra för att tydligt visa på hur dessa tidsperioders diskurser skiljer sig åt. När vi har urskiljt dessa två motparter söker vi oss till den period där dessa diskurser kämpar om dominans inom utrikespolitiska frågor (vår tes är att detta är under kalla kriget). Detta gör vi genom att undersöka om båda diskurserna existerar under samma tidsperiod för att på så vis påvisa att de kämpar för dominans.

Vi har även en underliggande ambition att förklara dessa skillnader och brytpunkter ur ett bredare socio-politiskt perspektiv i en historisk kontext. Det är en vanlig missuppfattning att diskursanalytiker inte intresserar sig för verkligheten utanför språket men de flesta framhåller faktiskt att det är nog så viktigt att granska texten utifrån den givna kontexten (se exempelvis Wodak 2001:29 och Foucault i Hall 2001:78). På detta sätt kan man undersöka varför vissa saker talas om och vissa förblir nedtystade och även till viss del förstå samhällets och politikens utveckling på området.

3 Teori

Baserat på vår frågeställning och vårt val av metod lämpar det sig bäst att använda en beskrivande teori. Denna bygger på en önskan att beskriva hur en verklighet ter sig och inte att förklara varför den ter sig som den gör (Esaiasson 2007:37).

Då vi vill undersöka hur diskursen kring neutralitet har förändrats över tid, blir den beskrivande faktorn mycket viktig för vårt arbete. Vår teori bygger främst på att en förändring har skett och vi vill undersöka huruvida detta stämmer genom att göra nedslag i tre olika tidsperioder.

Nedan följer teorier som ska hjälpa oss att beskriva de diskurser som vi vill avtäcka. Till en början beskrivs det diskursanalytiska teoretiska synsättet och därefter följer ett avsnitt där vi går in på ett maktperspektiv som ska fungera som vår utgångspunkt för hur vi studerar texterna.

3.1 Texten som utgångspunkt

När man antar en diskursanalytisk metod i sitt uppsatsarbete är det oundvikligt att även inkludera det diskursanalytiska teoretiska synsättet. Winther Jørgensen och Phillips beskriver det som att det diskursanalytiska synsättet är en ”paketlösning” där man utgår från vissa epistemologiska och ontologiska premisser kring språkets roll (Winther Jørgensen - Phillips 1999:10). Som nämnts tidigare i metoddelen utgår vi från att språket både är konstituerat och konstituerande. För att kunna förstå verkligheten måste vi gå genom språket, då språket skapar en betydelse av den fysiska verkligheten (ibid 1999:15). Eftersom språket anses vara skapat i diskurser, eller mönster, så är det upp till forskare att undersöka dessa diskurser för att förstå verklighetens betydelse (ibid 1999:18).

För denna studie blir detta relevant eftersom vi ämnar undersöka Sveriges offentliga uttalanden kring deras utrikespolitiska hållning. Vi kommer därmed undersöka texter genom diskursanalys. På så sätt hoppas vi kunna förstå den fysiska verkligheten i vilken den utrikespolitiska diskursen verkar. Beroende på hur Sverige talar om utrikespolitik så kommer Sveriges utrikespolitiska hållning uppfattas på olika sätt, vilket även kommer att reflekteras i hur verkligheten ser ut. En förändring i diskursen kring utrikespolitik kan alltså även tänkas förändra den materiella verkligheten då den till viss del antas vara socialt konstruerad (ibid 1999:16). Vi menar, i enlighet med Bergström och Boréus, att även om fokus ligger på språket så har även den materiella verkligheten betydelse. Handlingar måste förstås inom vissa sociala kontexter, vilket man ämnar belysa genom att undersöka diskurser (Bergström – Boréus 2005:327). Hur Sverige väljer att uttala

sig i säkerhetspolitiska frågor kan ge oss kunskap om hur Sverige uppfattar sig själv och vill uppfattas av andra.

3.2 Diskurser och makt

Foucault menar att diskurser ständigt utsätts för press och tvingande makt från andra dominerande diskurser. Dessa dominerande diskurser är i många fall de som anses som en sanning under en viss tid och påverkar diskurser i och med vad som sägs och inte sägs (Foucault 1971:13). De diskurser som får stort genomslag är de diskurser som också har makt, både över verkligheten i och med att språket både konstituerar och är konstituerat, och över andra diskurser i opposition. Dessa uppfattningar bygger på Gramscis teori om att dominerande idéer och tankar, vilka framförs genom språket, har stor makt över samhällets och politikens utveckling. De idéer och tankar som framförs av en hegemoni och är dominerande kommer utan vidare att accepteras och antas som en sanning (Bergström – Boréus 2005:321). Detta gör att diskurser är lämpliga föremål för maktstudier på grund av att språkanvändning kan användas för att uttrycka, utmana och bistå rådande makthierarkier (Wodak 2001:11).

3.2.1 Foucaults maktperspektiv

I vår studie har vi en ambition att undersöka förändringen i Sveriges säkerhetspolitiska ställningstagande från och med andra världskriget. Efter att ha läst andra forskares arbeten på området har vi en tanke om att förändringen till stor del kan tänkas bero på förändrade maktrelationer, både i världen och inom diskursen.

Foucaults maktperspektiv har till viss del likheter med Lukes tredje dimension av makt över tanken (Christensen 2011:88). Enligt Lukes är den tredje dimensionen den ultimata makten och kan t.ex. framföras i vad för tankar och idéer som kommer upp på dagordningen och talas/skrivs om i texter såsom Sveriges utrikespolitiska ställningstagande (Bergström 2005:14).

Christensen beskriver Foucaults maktbegrepp som relationell makt och innebär sammanfattningsvis att makt är något föränderligt. Vid olika tidpunkter kommer olika diskurser att dominera just för att innehavet av makt aldrig är konstant. Makt måste även sättas i relation till motmakt vilket skapas i sociala relationer. I dessa relationer skapas identiteter, handlingar och föreställningar om världen vilket i sin tur reproduceras i den materiella världen. Det som skiljer Foucaults maktbegrepp från Lukes är att den senare försöker se makt fritt från en omgivande kontext. Detta motsätter sig Foucault och den relationella makten som istället menar att det är omöjligt att förstå makt utan den omgivande sociala kontext som den utövas i (Christensen 2011:87-89). De dominanta diskurser som förekommer under en viss tid är en produkt av en maktkamp mellan diskurser som uttrycker vad som är sant och vad som kan talas om. Då det sker ett skift i vilken

diskurs som är dominerande beror detta även på ett skift i makt till en konkurrerande diskurs (Christensen 2011:90).

Foucaults maktbegrepp menar även att makt konstitueras av institutionella ramverk (ibid:93). Dessa institutionella ramar skapar normer som styr olika aktörers beteende och kan verka som ett hinder för utveckling av diskurser (ibid:94). Vid en diskursanalys hjälper det institutionella maktperspektivet forskaren att belysa diskursens faktiska utformande då man tidigare har kartlagt vilka diskurserna är och vilka som är dominerande/konkurrerande (Foucault 1971:46). Genom att undersöka det faktiska utformandet för diskursen kan man se om diskursen har blivit en svårutmanad norm som begränsar handlingsutrymmet (Christensen 2011:100). I vår undersökning kan detta hjälpa oss att förstå vilka normer som råder för den svenska utrikespolitiken. Dessa institutionella ramar sätter gränser för aktörernas handlingsutrymme som kan tänkas spegla i språket och hur man talar om utrikespolitik.

4 Material

Som tidigare nämnts i avsnittet kring uppsatsens avgränsning har vi valt materialet systematiskt genom att gå igenom stora mängder källmaterial från den givna tidsramen för att därefter minska sökramen och även omfånget på det brukade materialet.

Materialinsamlingen vid användandet av en kvalitativ textanalytisk metod är en del av forskningsprocessen då vi i takt med att allt mer material samlas in, även kritiskt granskar materialet och bedömer dess relevans för vårt fortsatta arbete (Esaiasson 2010:248f).

Vi bestämde tidigt i processen att vi skulle utgå från riksdagsdebatten i Sverige. Vi har använt oss av primärmaterial i form av riksdagsprotokoll och utrikesdeklarationer. Från 1941 använde vi oss endast av riksdagsprotokoll från andra kammaren då vi ansåg att den bäst stämde överens med den moderna riksdagen. Ledamöterna från första kammaren var inte direkt folkvalda och passar sig därmed inte för vår undersökning då vi ser till åsikter framförda på direkt mandat av folket.

Det är viktigt att poängtera givet denna form av källmaterial att riksdagsledamöterna kan ha en tendens att försöka framställa verkligheten efter deras preferenser (ibid:321). Därför kan vi inte genom studiet av dessa texter nödvändigtvis säga något om hur den materiella verkligheten faktiskt ser/såg ut. Detta är dock inte fokus för uppsatsen, utan vi vill undersöka hur man uppfattade den materiella verkligheten samt hur man vill framställa den genom att uttrycka sig på ett visst sätt.

Det är givet att utrikespolitiska frågor, speciellt under en tid präglad av krig och konflikt, är känsliga frågor och därför behandlas med största försiktighet då det är avgörande för hur landet kommer att behandla och behandlas av andra länder. Men som tidigare nämnt är detta inte en begränsning för vår studie, utan snarare en tillgång, då vi undersöker hur man talar om eller inte talar om fenomen i den utrikespolitiska debatten.

5 Analys

Den tanke som vi utgår ifrån är att de politiska ställningstaganden som framförs från regeringen via utrikesministern till riksdagen bör vara den dominerande diskursen i det svenska utrikespolitiska klimatet eftersom regeringen bör anses ha auktoritet på det politiska området då de är förtroendevalda att styra landet. Utrikesministerns uttalande bör alltså enligt denna föreställning kring maktförhållanden vara överordnat andra konkurrerande uttalanden genom en stark subjektsposition (Neumann 2003:146). Denna tanke kommer därefter att bevisas eller motbevisas beroende på om det diskursiva mönstret tycks förekomma även i den utrikespolitiska debatten.

5.1 Utrikespolitiskt ställningstagande 1941

Det material som är undersökt från 1941 består av ett protokoll från den andra kammaren av Sveriges riksdag angående det utrikespolitiska läget.

Protokollet inleds med ett anförande av utrikesministern Christian Günther. Günther tillträdde posten 1939 och satt kvar tills 1945 under den samlingsregering som i princip dessutom var självbestämmande utan riksdagen. Günther var ej ansluten till något parti (Nationalencyklopedin, 2012). Utrikesministerns anförande i debatten är en utrikespolitisk deklaration från regeringen till riksdagen.

5.1.1 Utrikespolitisk deklaration 1941

Den utrikespolitiska debatten från 1941, vilket vi kommer fördjupa oss ytterligare i, kretsar kring begreppet neutralitet och vad det innebär för Sverige. Det som är intressant att poängtera är dock att utrikesministern i sitt anförande till riksdagen aldrig nämner ordet ”neutral” eller ”neutralitet” men däremot använder riksdagsledamöterna ordet flitigt i debatten. Günther talar istället om ”utrikespolitiska grundlinjer”, ”hållning” eller ”politisk kurs” när han beskriver Sveriges utrikespolitiska ställningstagande (Prot. 1941). Utrikesministern framhåller tidigt i deklarationen att;

Sveriges önskan och beslut att stå helt utanför kriget mellan stormakterna klarlades [...] redan vid krigets början, och någon ändring i denna hållning har som sagt icke ägt rum.

(Günther, Prot. 1941:4)

Utrikesministern påpekar även att denna hållning innebär att Sverige måste "... avböja att företaga något, som utgör ett deltagande i någon militär, ekonomisk eller annan aktion, som den ena krigsförande stormakten riktar mot den andra" (Prot. 1941:4). Argumentationen stämmer väl överens med Haagkonventionens definition av neutralitet; att inte delta, varken direkt eller indirekt, i krig (Goetschel 1999:118).

Ett genomgående tema i riksdagsprotokollen från 1941, och även i utrikesministerns anförande, tycks vara behovet av att försvara Sveriges utrikespolitiska hållning. Günther beskriver den kritik som kan komma att riktas mot Sverige, från både krigsförande stormakter och ockuperade grannländer, på grund av uteblivet agerande och ställningstagande. Kritiken bemöts med att Sverige "konsekvent följa våra [Sveriges, vår anm.] egna politiska riktlinjer" för att det anses vara det bästa sättet att uppfylla de skyldigheter Sverige har gentemot Norden och Europa (Prot. 1941:5). Motiven för Sveriges vilja att hålla sig utanför kriget ges en altruistisk dimension, även om huvudargumentet kretsar kring att en stats politiska skyldigheter främst "riktar sig inåt, mot oss själva och vårt eget land" (Prot. 1941:5). Utrikesministern verkar vilja förmedla bilden av Sveriges ställningstagande som något som i första hand ska trygga Sveriges säkerhet men även kan vara välgörande för resten av Europa.

Redan under 1941 kan man se en utveckling mot en allt mer globaliserad värld. Günther menar att "[i]ntet europeiskt folk kan i dag förbehålla sig rätten att endast förklara sig ointresserat av den omvälvning som försiggår inom vår världsdel" (Prot. 1941:5). Deklarationen belyser att Sverige till viss del identifierar sig som ett europeiskt land, och känner solidaritet med ett europeiskt folk och att i det moderna Europa så är alla europeiska länder beroende av varandra.

Avslutningsvis framhåller Günther att grundlinjerna i Sveriges förda politik måste "bedömas med hänsyn till de olikartade faktorer, varav vårt läge bestämmer" (Prot. 1941:6). Grundlinjerna i Sveriges politik tycks alltså vara flytande i de fall som olikartade faktorer kräver en omprövning trots att utrikesministerns inledningsvis tryckte på att Sverige bör stå fast vid denna hållning.

Genom utrikesministerns anförande får man en bild av en politik präglad av avståndstagande från deltagande i stormaktskriget, samtidigt som politiken måste anpassas utefter den rådande situationen. Det kan vara anledningen till att Günther aldrig nämner ordet neutralitet i sitt anförande, och inte heller benämner Sveriges förda politik som neutralitetspolitik.

Anförandet präglas genomgående av motsägelser. Samtidigt som Sverige är solidariskt gentemot sina grannländer måste de sätta landets egna intressen först. Ytterligare en motsägelse är att Sverige står "fast" i sin hållning är de beredda att anpassa den efter situationen.

Utrikesministern tycks alltså gardera sig åt alla håll genom att inta flera positioner utan att för den delen positionera sig på någon sida i kriget. Det mönster som kan utläsas ur utrikesministerns anförande är alltså, i enlighet med Foucaults teori om den diskursiva osäkerheten (Foucault 1971:40), präglad av motsägelser men ändå tycks vikten av den nationella suveräniteten och den

nationella säkerheten lyftas fram främst. Sverige vill inte delta på något sätt i stormaktskriget på grund av att det gagnar det svenska folket och riket främst, men om den avståndstagande politiken i framtiden inte längre skulle gynna Sverige så kan avsteg ske.

5.1.2 Utrikespolitisk debatt 1941

Ur utrikesdeklarationen kunde vi urskilja fyra övergripande teman som diskuteras. Dessa teman anser vi är de ämnen som är auktoriserade av regeringen att prata om och därför vill vi undersöka om de förekommer i den övriga debatten för att undersöka maktförhållandet. De områden vi vidare kommer diskutera är följande;

- Sveriges utrikespolitiska grundlinje att ej delta i krig
- Kritik från utomstående mot Sveriges ställningstagande
- Altruistiska motiv för den svenska utrikespolitiken
- Sveriges suveränitet

5.1.3 Sveriges utrikespolitiska grundlinje att ej delta i krig

Genomgående i riksdagsdebatten verkar det finnas ett brett stöd för att Sverige ska fortsätta hålla fast vid sitt utrikespolitiska ställningstagande. Anmärkningsvärt är dock att ledamöterna kategoriserar den svenska utrikespolitiska hållningen som neutralitetspolitik utan att utrikesministern explicit har uttryckt detta i anförandet.

Samtliga ledamöter tycks även vara överens om att neutralitet bör vara ”Sveriges väg genom den stora världsstormen...” och att den har stort gehör hos folket (Prot. 1941:11). Ledamot Österström instämmer med utrikesministerns anförande och menar att övergivande av den svenska linjen kan ”... medföra de mest vittutseende konsekvenser...” (Prot. 1941:14).

Kontinuerligt benämns den svenska utrikespolitiken som en neutralitetspolitik vars motpol endast kan leda till att Sverige dras in i kriget och därmed riskerar sin nationella säkerhet. Samtliga ledamöter är överens om att neutralitetens upprätthållande inte är en lätt uppgift i en tid präglad av krig, men att det är en ständig kamp som de är beredda att ta för det svenska folkets frihet (Se Prot. 1941:4,13,23).

Det som även lyfts fram i debatten är vikten av att riksdag och regering står samlad runt Sveriges utrikespolitiska grundlinje, vilket de onekligen tycks göra. Skoglund argumenterar för att de bästa skydden för Sveriges självständighet är en stark försvarsmakt samt en sammanhållning i utrikespolitiken (Prot. 1941:412). Ledamöterna argumenterar för att en gemensam hållning utåt även kommer att skapa trovärdighet för den svenska politiken vilket är ett måste för att neutralitetspolitiken ska fungera.

5.1.4 Kritik från utomstående mot Sveriges ställningstagande

I avsnittet ovan diskuterades vikten av en sammanhållen utrikespolitik från regering och riksdag. Detta mönster förekommer även inom detta tema då den kritik som riktats mot Sverige, både från utlandet och den inhemska folkopinionen, kontinuerligt slås ned som missvisande (Prot. 1941:17) eller baserad på en ”falsk bild av verkligheten” (Prot. 1941:12).

Lundstedt framhåller t.ex. att kritik från hemmaopinionen gentemot svenskt agerande främst är orsakad av en förvirring kring begreppet neutralitets egentliga innebörd (Prot. 1941:20). Han menar att många verkar se neutralitet som ett mål och inte som ett medel för Sverige att hålla sig utanför kriget. Vidare varnar han för detta ”tankefel” då dess efterföljelse kan få ”ödesdigra” konsekvenser (Prot. 1941:21). Detta poängteras även av utrikesministern i sitt anförande när han påpekar att det utrikespolitiska ställningstagandet alltid måste vägas gentemot Sveriges faktiska läge (Prot. 1941:6).

Det tycks även förekomma kritik riktad mot Sveriges brist på ställningstagande i kriget, men även här slås den ned med att kritikerna uppenbarligen inte förstår ”... neutralitetens väsen...” (Prot. 1941:9), som då innebär att ”... ej taga parti för någon av de kämpande maktgrupperingarna” (Prot. 1941:17).

Genom närmare granskning av riksdagsprotokollet blir det tydligt att det svenska folket och den svenska riksdagen tycks befinna sig inom två olika diskursiva arenor. Om riksdagen och regeringen är präglade av att neutralitet är ett medel så tycks det svenska folket uppfatta neutralitet som ett mål (Prot. 1941:21). Riksdag och regering utövar dock makt över folkopinionen genom att framhålla att denna åsikt är felaktig och en ren missuppfattning, som dessutom kan vara skadligt för Sveriges framtida existens (Prot. 1941:23). De framhåller även att de kritiska röster som hörs från folkopinionen är få, och dessutom vilseledda av en begreppsförvirring eller illvilja, och därmed inte går att lita på (Prot. 1941:21). I den svenska riksdagen däremot, där har man information som folkopinionen eller utländska kritiker inte har, och befinner sig därmed i en bättre position att göra välavvägda bedömningar av situationen (Prot. 1941:25).

I debatten framkommer även att det är godkänt att frångå den svenska linjen så länge det sker i ett svenskt intresse. Detta svenska intresse kan ibland vara svårt för folkopinionen, och även ibland riksdag, att uppfatta eftersom viss information kring det utrikespolitiska läget av säkerhetsskäl är sekretessbelagt, men att det då är upp till regering att göra dessa bedömningar (Prot. 1941:6). Som exempel tas Sveriges tillåtelse till Tyskland att frakta soldater genom landet, vilket väckte kritik från folkopinionen (Prot. 1941:25). Även här bemöts kritiken med att folket har missuppfattat neutralitetspolitikens egentliga syfte och att regeringen gjorde rätt val på grund av att det skyddade den nationella friheten genom att minska risk för krig (Prot. 1941:21).

Argumentationen får formen av att riksdag och regering uttalar vad som är ”rätt” medan hemmaopinionen och utomstående kritiker snarare har missuppfattat den verkliga situationen och innebörden av Sveriges politik och därmed egentligen inte har någon legitimitet att kritisera Sveriges ageranden.

5.1.5 Altruistiska motiv för den svenska utrikespolitiken

Både ledamöterna och utrikesministern framhåller att Sveriges förda utrikespolitik i första hand syftar till att trygga de nationella intressena och landets säkerhet, men för att ytterligare stärka sitt ställningstagande ges motiven, som sagt innan, även en altruistisk dimension.

Det diskuteras i flera av ledamöternas inlägg hur även andra stater kan tjäna på att Sverige håller sig neutrala i kriget. Österström menar att Sveriges kamp "... för freden kan också länkas in i ett större sammanhang" där Sverige som neutral stat kan "värna och förvalta" hoppet om fred och frihet (Prot. 1941:15).

Lundstedt understryker även han att ingen demokratisk stat skulle ha tjänat på att Sverige skulle ta risker som innebär att de blir "ett kuvat och diktatorstyrt folk" eller på något sätt dras in i kriget (Prot. 1941:22).

Tankegångarna motiveras vidare med att Sverige som fredligt och utomstående land kan ta ansvaret och, när freden väl kommer, bidra stort till Europas och Nordens återuppbyggnad. Ett krigshärjat land skulle inte kunna ta det här ansvaret av förklarliga skäl (Prot. 1941:15), men Sverige gör det gärna då de, liksom alla europeiska länder, är intresserade av Europas välfärd (Prot. 1941:18).

5.1.6 Sveriges suveränitet

Som försvar av Sveriges utrikespolitiska linje framhålls alltigenom protokollet vikten av Sveriges självständighet. Självständighet, frihet och nationell säkerhet är vanligt förekommande ord från ledamöterna. En nations självständighet och frihet benämns som en av naturen given rättighet för stater då deras höga värde inte vidare motiveras, mer än att det på sin höjd har historiska skäl. Det är dessa överordnade värden som riksdagsledamöterna menar är målet med neutralitetspolitiken. Svensson upphöjer värdet av frihet jämte värdet av fred i en tid av krig. Han menar att;

... vi vilja icke endast leva i fred, vi vilja också leva i frihet och oberoende och forma våra liv efter de historiskt nedärvda kulturtraditioner, som idag ge innehåll i vårt liv.

(Svensson, Prot. 1941:18)

Idén om frihet och en stats suveränitet präglar debatten och dess odisputabla ställning ger oss anledning att tro att 1941 års utrikespolitik institutionaliserad av dessa normer.

Argumentationen känns även igen då ledamöterna ska försvara Sveriges brist på ställningstagande och agerande i kriget. Sverige hade sina egna intressen att bevaka, och att föra en politik präglad av partitagande skulle allvarligt kunna underminera dessa. Som nämnt innan ansåg riksdagen och regering att Sveriges utrikespolitiska hållning ska präglas av neutralitet som ett medel för att upprätthålla medlen fred och frihet.

För det andra framhålls även vikten andra staters suveränitet, och då speciellt Finlands. När man talar om Finlands krig mot Sovjet framhålls främst att Sverige

inte ska ”försöka komma med några pekpinor” (Prot. 1941:26) angående Finlands politik samt att det är helt naturligt att ”... Finland gripit möjligheten att återvinna de områden...” som de tidigare förlorat under finska vinterkriget (Prot. 1941:7).

5.2 Utrikespolitiskt ställningstagande 2004

Redan 1992 valde Sverige att frånga sin neutralitetspolitik till att kalla sig för militärt alliansfria med möjlighet till neutralitet i händelse av krig. En viktig förändring kom däremot 2002 då man valde att ta bort möjligheten till neutralitet. Man kallade sig nu ”militärt alliansfritt, utan utpekad neutralitetsoption” (Utrikesdeklarationen 2004:5). Under 2004 hade denna politik anknutit sig och denna präglar tydligt uttalanden och utlåtanden av utrikesdepartementet.

Nedan kommer en redogörelse för året 2004 göras, där vi först redovisar utrikesdeklarationen för att visa på det utåt angivna ställningstagandet från regeringen. Därefter ämnar vi närläsa en utvald riksdagsdebatt från samma år för att visa på motsättningar inom diskursen och på så vis påvisa den i texten hegemoniska diskursen.

5.2.1 Utrikespolitisk deklaration 2004

Den utrikespolitiska deklarationen för 2004 utgavs den 11 februari av den sittande socialdemokratiska regeringen med Laila Freivald som utrikesminister under statsministern Göran Persson.

Till en början kan det som påpekats redan i inledningen av detta avsnitt nämnas, nämligen att man under denna tidsperiod inte längre har en uttalat neutral ställning. Detta blir tydligt när man läser utrikesdeklarationen då begreppet neutralitet aldrig används. Istället väljer utrikesministern att uttrycka en militärt alliansfri utrikespolitik som präglas av ett aktivt samarbete med EU.

Sverige är militärt alliansfritt. Det är en politik som har tjänat, och tjänar, oss väl. Samtidigt vill vi engagera oss aktivt för ett stärkande av den europeiska säkerhets- och försvarspolitikerna. I detta ligger ingen motsättning.

(Utrikesdeklarationen 2004:5)

I detta citat kan man studera det som Foucault kallar för diskontinuitetsprincipen. Denna syftar till ett gallringssystem inom diskurserna. Detta gallringssystem verkar inte som fullständiga utestängningsmekanismer utan som självständiga diskurser vilka ibland korsar varandra genom ett närmande eller ett uteslutande (Foucault 1971:37).

I citatet ovan ses detta i hur utrikesministern tillåter sig själv att motsäga sitt begynnande uttalande. Genom att först uttrycka ”militärt alliansfritt” skapar hon en bild av att Sverige bibehåller den historiskt accepterade hållningen den grund

som ”har tjänat, och tjänar, oss väl”. Därefter inför hon en ytterligare diskurs som kan kopplas till globaliseringen, där ett aktivt samarbete värderas högt och avslutar genom att försvara sitt val av begreppsbedjor. Detta tyder på en osäkerhet inom diskursen och är något som Foucault framhäver som fullt naturligt vid studier av diskurser. Innebörden är endast att historien lever kvar och fortfarande bevarar en tidigare använd diskurs (1971:40f). Detta är en del av den tröghet som diskurser genomlever, där institutionella ramar försvårar ett fullt avståndstagande (Neumann 2003:119). Man kan här uttyda att diskursen befinner sig inom händelseproduktionen, där diskursen kring samarbete och integrering börjar ta över diskursen kring det nationella självbestämmandet.

Vidare tecken på att diskursen kring samarbete är dominerande under 2004 ses genom hela texten. Man använder sig bland annat frekvent av begrepp som ”samarbete”, ”mänskliga rättigheter”, ”global”, ”frihet”, ”internationell” och ”demokrati”, medan ord som ”nationellt”, ”självbestämmande” och ”neutralitet” inte finns med en enda gång. Begreppet ”suveränitet” används i texten i en negativ ekvivalenskedja där man kopplar det till brott mot mänskliga rättigheter. ”Statssuveräniteten kan inte längre vara ett legitimt skydd bakom vilken massiva brott mot de mänskliga rättigheterna tillåts fortgå.” (Utrikesdeklarationen 2004:2). Detta tyder på ett steg från autonomitet och utanförskap som brukar kopplas till neutralitet och mot en önskan att skapa en gemenskap under gemensamma intressen som brukar kopplas till samarbete.

Dessa gemensamma intressen, som brukar ligga i grunden för en önskan om samarbete, ligger 2004 främst under upprätthållandet av mänskliga rättigheter. Exempel på detta ses redan i inledningen av deklarationen där de lyfter fram ett citat från Anna Lindh:

Säkerhet i dagens värld måste skapas globalt och gemensamt, och innebära frihet och trygghet för alla. Säkerhet förutsätter mänskliga rättigheter, folkrätt och demokrati. (Utrikesdeklarationen 2004:1)

De lyfter fram värderingarna som görs i citatet som ”ledstjärnor” och uttrycker längre fram att ”[a]lla människors lika värde och rättigheter är grunden” för hur Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik är uppbyggd. Ytterligare tecken på denna gemenskap ges genom hela texten med exempel på konflikter i världen som behöver åtgärdas i enad front:

Grunden har lagts för en samstämmig svensk politik, som vi skall driva också i EU och i FN, genom att vi har satt ett nytt övergripande mål för alla politikområden: En rättvis och hållbar global utveckling. (Utrikesdeklarationen 2004:3)

5.2.2 Utrikespolitisk debatt 2004

Följande teman kunde urskiljas ur den utrikespolitiska deklarationen 2004;

- Kollektiv kamp och ansvar för mänskliga rättigheter
- Aktivt agerande
- Lösningen på hot sker genom samarbete

Nedan diskuteras hur dessa teman förekommer i den utrikespolitiska debatten under 2004.

5.2.3 Kollektiv kamp och ansvar för mänskliga rättigheter

Just kampen för de mänskliga rättigheterna är en diskurs som är mycket dominant och ingen i debatten sätter sig emot att man ska jobba för att sprida vidare dessa värden. Det råder även en enighet om att dessa syften lämpar sig bra att hantera i organ som EU och FN, det anses till och med nödvändigt för många.

... ett EU som förmår sprida mänskliga rättigheter, demokrati, rättsstat och välbefinnande genom en fungerande marknadsekonomi. Det kommer också att öka kontakterna mellan människor. För oss som stannar hemma på juldagsmorgonen kring gröt och kanske julotta är allt detta ett led i en säkrare värld för oss och våra barn.

(Prot. 2004:2)

På samma sätt som mänskliga rättigheter är dominant, är även ansvarskänslan för omvärlden dominerande. Det är tydligt att man inom diskursen inbegriper hela världen när man talar om konflikter eller brott mot mänskliga rättigheter. Denna ansvarskänsla har förmodligen byggts upp allteftersom i och med de folkmord som världen gått igenom och efterlevt kritik för gällande passivt engagemang ända sedan andra världskriget.

Det är vårt ansvar som ett av världens rikaste länder att om vi kan, bidra till att förhindra övergrepp mot civila, massmord, folkfördrivning.

(Prot. 2004:21)

Diskursen kring vikten av mänskliga rättigheter och det kollektiva ansvaret att främja dessa, kan klassas som dominant under 2004. Däremot råder det en viss oenighet kring huruvida denna kamp ska ske under vilka omständigheter som helst, eller om det alltid ska gå under FN:s mandat. Även detta är dock något som en majoritet står bakom. Endast folkpartiet har argumenterat att de önskar mer spelrum för att kunna agera utan mandat från FN, vilket flyter in en del i nästa diskurs kring aktivt agerande och deltagande.

5.2.4 Aktivt agerande

Aktiv utrikespolitik är något som inte alltid har varit accepterat i Sverige, utan länge har det till och med gått emot den svenska doktrinen. Sedan 2002 har

doktrinen dock formulerats på ett sätt som lämnar öppet för tolkning, då det enda som anges är att Sverige är militärt icke-allierade (Utrikesdeklarationen 2004:5). Ett aktivt agerande kan därför utefter denna beskrivning vara fullt möjligt. Men med tanke på den korta tidsperioden sedan omformuleringen skedde så är det inte konstigt att det fortfarande lever kvar en oenighet i denna fråga, då diskursens tröghet alltid måste räknas in.

De allra flesta i debatten håller med om att ett aktivt deltagande från Sveriges sida är önskvärt. Sverige ska delta i arbeten för mänskliga rättigheter och ligga i framkant gällande freds- och demokratibyggnadsaktioner: ”Sverige ska vara en aktiv part som driver på utvecklingen och kämpar för mänskliga rättigheter...” (Prot. 2004:12). Vänsterpartiet ställer sig däremot i denna fråga vid den gamla diskursen och beklagar sig över att man 2002 valde att omformulera doktrinen, de är mycket sparsamma med när de anser att det lämpar sig att delta aktivt.

Vänsterpartiet stödde inte denna förändring då vi ansåg att de formuleringar och den nya doktrinen faktiskt öppnade upp för tolkningar och för ett avsteg från den svenska alliansfriheten och neutralitetspolitiken. (Prot. 2004:8)

Detta visar på att det finns en viss tröghet i synen på aktivt deltagande, då detta enligt dem strider emot den svenska neutrala identiteten. Anledningen till att just denna negering blir extra viktig är för att man i debatten kan se ett tydligt engagemang i att försöka övertyga vänsterpartiet om att släppa taget om den gamla diskursen. Detta är något som Foucault kallar för utestängningsfunktioner, vilket innebär att man inom en diskurs uppfattar olika rätt och fel (1971: 43). Vi kan därför här uttyda den osäkerhet som vi tidigare har pratat om, som bidrar till diskursens tröghet.

5.2.5 Lösning på hot sker genom samarbete

Den diskurs som var starkast laddad var dock den som handlade om synen på hur man löser hot mot rikets säkerhet. Här för ledamöterna starka debatter, där alla är eniga om att samarbete är bra, men inte kring hur långt detta samarbete kan sträcka sig som lösning på de hot landet ställs inför.

En av många förklaringar till varför Sverige har gått från neutrala till militärt icke-allierade brukar ligga i att hotbilden har förändrats (se Agius 2011 och Goetschel 1999). Genom närläsning av protokollen kan man däremot utläsa ett skift i hur man ser på hotbildens föränderlighet; ”vi vet inte säkert vilka hot som kan drabba vårt eget samhälle imorgon” (Prot. 2004:2). Istället för bilden av att det är viktigt att förhålla sig neutrala, för att i framtiden kunna ställa sig utanför konflikter, så ser man samarbeten och att knyta kontakter som lösningen. Fortfarande står man dock som uttalat militärt icke-allierade. Det ses däremot som en självklarhet att man ”föreskriver ömsesidig solidaritet och hjälp mellan stater i händelse av terrorangrepp” (Prot. 2004:31) och därför ställer upp för sina samarbetspartners.

Det är svårt att föreställa sig att Sverige inte skulle hjälpa till i händelse av ett väpnat angrepp mot ett annat EU-land. Det är lika svårt att föreställa sig att övriga EU-länder inte skulle agera på samma sätt.

(Prot. 2004:31)

En viss motsägelsefullhet finns i regeringspartiets uttalanden gällande alliansfrihet. Man kan finna en kollision mellan olika definitioner av alliansfrihet, där man väljer att införa en solidaritetsaspekt utöver denna. En övergripande tanke tycks vara att det ”anses som osannolikt att Sverige skulle ställas helt ensamt om våra grundläggande säkerhetsintressen hotas” (Prot. 2004:25 nr. 57), vilket kan utläsas ur ett citat från en proposition som regeringen har lagt fram för att behandlas under debatten. Men trots detta binder man inte upp sig vid några konkreta avtal som tvingar Sverige eller andra till aktion.

Det råder till viss del en enighet i debatten kring ett medlemskap i Nato, så till vida att man önskar ett samarbete men inte vill bli medlem. Folkpartiet intar dock i denna fråga en annan subjektposition och önskar snarare ett utökat samarbete genom medlemskap:

Tack vare EU:s utvidgning och Natos utvidgning lever vi i en säkerhetspolitisk guldålder. Men nya hot finns.[...] De här grupperna måste vi möta tillsammans med andra. Därför anser Folkpartiet att det är dags att Sverige går med i Nato.

(Prot. 2004:5)

Dessa negeringar och motsägningar tyder på ytterligare osäkerhet i diskursen. Den är inte riktigt tillräckligt dominant för att kunna användas naturligt. Det sker dock en stor debatt kring ämnet, vilket tyder på att vi är inne i en processproduktion av diskursen och att en transformation är i rullning (Foucault 1971).

5.3 1972 – Svensk utrikespolitik i förändring

5.3.1 Diskursernas brytpunkt

Det svenska utrikespolitiska ställningstagandet kan förstås genom två motsättande ekvivalenskedjor. Diskursen i Sverige under 40-talet kan ses som självständighetens diskurs med en motsättning i den partitagande diskursen.

Självständighetens diskurs ses i hur den svenska regeringen och riksdagen kämpar i debatten för att den svenska utrikespolitiken skall uppfattas som trovärdig. De gör detta genom att koppla Sveriges ställningstaganden och agerade till neutralitet, självständighet, fred, frihet och nationellt intresse för att förklara den svenska linjen.

Regering och riksdag tar avstånd från är den partitagande diskursen. Den partitagande diskursen målas upp negativt och som en motpol till den svenska utrikespolitikens diskurs av självständighet. För att förstå den partitagande

diskursen förklarar ledamöterna den i termer av krig (alternativt risk för krig), ofrihet och ockupation.

Under 2004 återfinns en annan bild av Sveriges utrikespolitiska ställningstagande. Diskursen i Sverige kan här kallas diskursen av samarbete och mänskliga rättigheter. I debatten förekommer en stark vilja att samarbeta med omvärlden och att gemensamt sprida universella värden. Den präglas även av en stark ansvarskänsla för människor även utanför de nationella gränserna. Trots detta råder det en viss tröghet i diskursen, då man fortfarande har svårt att avgöra exakt hur långt detta samarbete ska dras.

Den motsättande diskursen ligger i neutraliteten och denna beskrivs 2004 av ledamöter som passiv, bakåtsträvande och egoistisk. Detta innebär en omkastning från 1941 års diskurs av självständighet, där ekvivalenskedjan istället kopplas i negativa begreppskedjor.

1972 års utrikespolitiska ställningstagande liknar fortfarande till viss del ställningstagandet från 1941 genom att framhålla värdet av den nationella friheten och självständigheten. Utrikesministern säger i den utrikespolitiska deklARATIONEN att "[s]veriges utrikespolitik skall tjäna syftet att trygga vårt nationella oberoende och våra möjligheter till fortsatt utveckling i frihet" (Prot. 1972:3). I likhet med 2004 kan man dock se starka intressen av att samarbeta med omvärlden då man anser att "internationellt samarbete är ett grundläggande nationellt intresse" (Prot. 1972:4).

5.3.2 Diskurs i pågående transformation

Den diskurs som rådde under 1941 kan ses i 1972 års formalia då utrikesministern fortfarande uttrycker sig i termer av neutralitet och nationellt intresse. Vid studiet av riksdagsdebatten från 1972 kan en uppluckring av denna dock uttydas. Detta ses i debatter kring ställningstaganden gentemot andra stater, samt angående samarbeten med exempelvis EEC och EG.

Utrikesministern uttrycker i sitt anförande att ett sökt samarbete med EEC inte får påverka Sveriges förda neutralitetspolitik (Prot. 1972:6). Han anser att EEC:s utrikespolitiska samarbete har "... möjligheten av en framtida militär samverkan." (Prot. 1972:6), vilket inte är förenligt med Sveriges neutralitetslinje. Samtidigt som denna åsikt tycks vara dominerande uttrycker vissa ledamöter, exempelvis Bohman, en önskan om medlemskap i EEC och EG (Prot. 1972:31). Bohman får dock utstå stor kritik från övriga ledamöter som anklagar honom för att återge en felaktig bild av verkligheten (Prot. 1972:45). Detta visar på en utestängning av diskurser som inte anses socialt accepterade ännu (Neumann 2003:119).

Trots försök till att stänga ute avvikande åsikter ur debatten så kan det i ett av utrikesministrarnas inlägg ses en transformation. Wickman menar fortfarande att ett medlemskap ej är förenligt med den svenska politiken, men han erkänner att detta "... skapar ett problem på de områden där samråd och konsultationer är viktiga och önskvärda ur svensk synpunkt..." (Prot. 1972:343). Detta tyder på en osäkerhet i diskursen, och även på att en diskursiv förändring är i stånd. Det pågår en maktkamp om vem som besitter "sanningen" och denna kamp baseras på en

strävan att bibehålla sin maktposition gentemot den andra parten (Neumann 2003:119). Transformationen i diskursen ses i hur utrikesministerns till viss del deltar i samma diskursiva praktik som Bohman. Och trögheten i hur han trots detta rubricerar dennes åsikter som ”vansinniga” i syfte att behålla sin makt över ”sanningen”.

5.3.3 Trovärdighet genom neutralitet eller samarbete?

Genomgående för samtliga årtal är Sveriges utrikespolitiska ställningstagande som tycks vara bestämt utifrån vad regeringen tror kommer skapa störst trovärdighet för Sverige. Vad som skiljer sig åt är hur man anser att denna trovärdighet på bästa sätt kan upprätthållas. Ser man till 1941 skapas trovärdigheten genom en konsekvent och sammanhållen utrikespolitik baserad på nationalstatens suveränitet. Medan 2004 baseras på att trovärdighet skapas genom samarbete. Skillnaden mellan 1972 och 2004 är stor då den förstnämnda påminner mer om 1941. Den präglas av upprätthållandet av en neutralitetspolitik men till skillnad från -41 ses neutralitet här snarare som mål än medel. Detta mål bygger på att bevara den identitet som skapats genom neutralitetspolitiken. Förhoppningen under denna tidsperiod är snarare att kunna påverka genom sin neutralitet, som efter andra världskriget ökade i anseende.

I 1941 års diskurs ses ett ständigt behov av att försvara neutralitetspolitiken som en rättfärdigad ståndpunkt på världsarenan. Detta behov har till viss del försvunnit under 1972, vilket tyder på en transformation i den sociala praktiken. När den sociala praktiken förändras kommer den diskursiva praktiken, med viss tröghet, efterhand följa efter. Detta skeende kan man se i diskursen kring Sveriges utrikespolitiska ställningstagande eftersom 1972 års sätt att skapa trovärdighet kring denna hållning har reproducerats 2004 och trängt in i diskursen. Det som en gång endast var ett medel att stärka den utrikespolitiska diskursen har idag istället blivit dominant i och med 2004 års diskurs av samarbete.

5.3.4 Institutionella normer och dess påverkan

Enligt Foucaults teori kring institutionaliserad makt kommer diskursen att påverkas av vissa institutionaliserande normer. Under 1941 var den övergripande institutionella normen värdet av nationalstatens oinskränkta suveränitet. Efter andra världskrigets slut började däremot normen om mänskliga rättigheter och demokrati växa fram, förmodligen som en reaktion på det som hände under kriget. Denna institutionalisering kan under 1972 ses i hur man ställer sig gentemot andra stater. Normen om mänskliga rättigheter har slagit rot och påverkar allt mer det utrikespolitiska förhållningssättet. Idén om den suveräna staten fyller inte längre samma funktion utan övergripande universella värden värderas allt högre.

Under 40-talet undvek man ställningstagande i den internationella politiken, med grund i att undvika hot mot den nationella säkerheten. Under 1972 förändrades denna syn på att skydda statens intressen och ställningstagande i

förmån för mänskliga rättigheter växte fram. Vikten av ett ”aktivt engagemang” från Sveriges sida i internationella samarbeten för att främja det globala väståndet lyfts fram och tar stor plats i debatten (Prot. 1972:33). Normen var inte längre att varje stat skulle sköta sina egna angelägenheter utan omvärlden bar på ett ansvar att främja gemensamma universella rättigheter. Denna norm har utvecklats i takt med att samarbete blivit allt mer vanligt och under 2004 är diskursen kring mänskliga rättigheter fullt ut dominerande. Detta tas i uttryck genom uttalanden i utrikespolitiken. Diskussionen kretsar allt mer kring aktivt deltagande och ansvarstagande för människor likaså utanför som innanför den nationella gränsen. Det ses inte längre som ett alternativ att stå utanför och det passiva ställningstagande som under 40-talet sågs som en självklarhet ses idag som en omöjlighet.

5.3.5 Konstituerade och konstituerande diskurser

Som vi tidigare nämnt utgår vi från att diskursen både är konstituerad och konstituerande. Detta kan ses i den diskursiva förändringen från suverän stat till globalt samarbete. I och med den diskursiva transformationen mot mer globaliserade samarbeten skedde ett maktskifte även i den sociala praktiken. I den självständiga statens diskurs hade regeringen främsta auktoritet att uttala sig i utrikespolitiska frågor och därmed makt över de tankar och idéer som uppkom. Senare skiftade denna makt till att utgå från det internationella samfundet, där man inte i samma utsträckning förbisåg var stats agerande i enlighet med dess rätt till autonomitet. Större fokus läggs istället på upprätthållandet av vissa universella värden och organ som FN och EU fick allt större makt.

Eftersom diskursen även är konstituerad beror det diskursiva skiftet även på en förändring i den materiella verklighetens maktförhållanden. Efter andra världskriget låg Europa i ruiner och gemensamma ansträngningar krävdes för återuppbyggnad av alla drabbade länderna. De ledande länderna, som inte hade någon tidigare tradition av neutralitet, påverkade länder som Sverige i sättet att tänka och agera på den internationella arenan.

6 Avslutande reflektioner och slutsats

Sammanfattningsvis kan man alltså säga att den diskursiva praktiken kring Sveriges utrikespolitiska hållning har transformerats från 1941 till och med 2004. Denna transformation sammanfattas nedan i följande matris:

Årtal	Dominerande diskurs	Konkurrerande diskurs
1941	Suveränitet och neutralitet	Samarbete och aktivt ställningstagande
1972	Samarbete mellan suveräna stater	Militärt samarbete
2004	Samarbete och aktivt ställningstagande	Suveränitet och neutralitet

Som utläses ur matrisen har skift i dominerande och konkurrerande diskurs mellan 1941 och 2004 skett. Det som förr var överordnat har idag blivit underordnad i kampen om makt.

I enlighet med omkastningsprincipen har även en omdefiniering av begreppet neutralitet skett. Som tidigare nämnts förknippades neutralitet och suveränitet under 1941 med nationell säkerhet, frihet och fred. Under 2004 sågs dessa ekvivalenskedjor istället innehålla begrepp förknippade med passivitet, utanförskap och egoism, vilket tyder på en förändrad förståelse av diskursen.

Ytterligare en aspekt som vi anser viktig att diskutera är att världen och världsordningen såg väldigt olika ut under dessa år. Hotet mot Sverige var mycket större under andra världskriget där ett ställningstagande allvarligt kunde riskera att Sverige drogs in i kriget. Vi är medvetna om att denna hotbild påverkar hur man talar om utrikespolitik, men samtidigt så är detta en del av den diskursiva förändringen. Vi förnekar på inget sätt den materiella verklighetens inverkan på språket. Detta går hand i hand med tesen om konstituerad och konstituerande verklighet.

Vår tes är dock att även om hotbilden skulle bli densamma som under 1941 så har skiftet i den diskursiva praktiken bidragit till att en återgång till ett neutralt förhållningssätt skulle vara omöjlig. Även detta kan kopplas till att språket påverkar vår förståelse av verkligheten och våra handlingsmöjligheter. Den förändring som har skett har begränsat Sveriges handlingsutrymme att agera utanför sin diskurs. Eftersom den dominerande diskursen präglas av samarbete kan man inte längre motivera ett neutralt ställningstagande. Även om hotbilden mot Sverige skulle öka kommer trögheten i diskursen förhindra Sverige att återgå till en neutral subjektposition. Detta belyser språkets makt över tanken och ett

agerande. I tidigare forskning brukar hotbilden framhållas som den viktigaste förklaringsvariabeln för ett utrikespolitiskt förhållningssätt (se Agius 2011 och Goetschel 1999). Vi menar dock att diskussionen förbiser det cirkelresonemang om språket och verklighetens förhållande som framhålls av diskursanalytiker. Språkets makt över tanken skapar automatiskt begränsningar för handlingsutrymmet samtidigt som den sociala praktiken ständigt påverkar den diskursiva. Ett skifte i hotbilden kan därför tänkas innebära att Sverige för första gången på 200 år tvingas in i konflikter som tidigare undveks genom neutralt ställningstagande.

Huruvida vår tes om Sveriges framtida agerande stämmer är upp till vidare forskning att undersöka. Det vi vill framhålla är att ett skift i den sociala praktiken har lett till en transformation av den diskursiva praktiken kring Sveriges utrikespolitiska ställningstagande. Denna förändring är en ständigt pågående, men trögflytande, process som idag har lett till en förkastning av neutralitetspolitiken. Sveriges väg från neutralitet till samarbete kan därmed konstateras utan att för den delen hävda att den är huggen i sten. Den konstituerande och konstituerade karaktären av diskursen kommer alltså leda till en ständig förändring av verkligheten och hur den uppfattas.

7 Referensförteckning

Litteratur

- Bergström, Göran – Boréus, Kristina “Diskursanalys” i Bergström, Göran – Boréus, Kristina *“Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys”*. 2005 upplaga 2:5. Lund: Studentlitteratur. Kapitel: 8 s.305-358
- Best, Edward – Christensen, Thomas “Regionalism in international affairs” i Baylis, John – Smith, Steve – Owens, Patricia *“The Globalization of World Politics”* 2008 upplaga 4. Oxford: Oxford University Press
- Brommesson, Douglas *“Från Hanoi till Bryssel – Moralsyn i deklarerad svensk utrikespolitik 1969-1996”*. 2007. Stockholm: Santérus Förlag
- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena *“Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad”*. 2007 upplaga 3:4. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Foucault, Michel *“Diskursens ordning”*. 1971. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion
- Hall, Stuart “Foucault: Power, Knowledge and Discourse” i Wetherell, Margaret – Taylor, Stephanie – Yates, Simeon J. *“Discourse Theory and Practice”*. 2002. London: SAGE Publications Ltd. Kapitel: 7 s.72-80
- Jacobsson, Kerstin *“Så gott som demokrati – om demokratifrågan I EU-debatten”*. 1997. Umeå: Boréa Bokförlag
- Meyer, Michael “Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA” i Wodak, Ruth – Meyer, Michael *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2001. London: SAGE Publications Ltd. Kapitel: 2 s14-31
- Neumann, Iver B. *“Mening Materialitet Makt – En introduction till diskursanalys”*. 2003. Lund: Studentlitteratur
- Wetherell, Margaret “Themes in Discourse Research: The Case of Diana” i Wetherell, Margaret – Taylor, Stephanie – Yates, Simeon J. *“Discourse Theory and Practice”*. 2002. London: SAGE Publications Ltd. Kapitel: 1 s.14-28
- Winther Jørgensen, Marianne – Phillips, Louise *“Diskursanalys som teori och metod”*. 1999. Lund: Studentlitteratur
- Wodak, Ruth (1) “What is CDA about – a summary of its history, important concepts and its development” i Wodak, Ruth – Meyer, Michael *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2001. London: SAGE Publications Ltd. Kapitel: 1 s1-13

Offentligt tryck

Ang. det utrikespolitiska läget (1941:45) Stockholm: Sveriges Riksdag andra kammaren (Andra kammarens protokoll - Höstsessionen). 29 oktober 1941

Utrikes- och handelspolitisk debatt (1972:47) Stockholm: Sveriges Riksdag (Riksdagens protokoll). 23 mars 1972

Utrikesdeklarationen 2004 (2004) Stockholm: Sveriges regering. 11 februari 2004

Sveriges säkerhetspolitik (2004/05:51) Stockholm: Sveriges Riksdag (Riksdagens protokoll). 15 december 2004

Artiklar

Agius, Christine 2011 "Transformed beyond recognition? The politics of post-neutrality", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, nr 3, s. 370-395

Goetschel, Laurent 1999 "Neutrality, a Really Dead Concept?", *Cooperation and Conflict*, vol. 34, nr 2, s. 115-139

Övrigt

Nationalencyklopedin (Ne.se) "Samlingsregering" [Elektronisk]

<http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/lang/samlingsregering>, hämtad 2012-05-20

Tolgfors, Sven (Tal 17 januari 2010). Regeringen [Elektronisk]. "Den svenska solidaritetsförklaringen". <http://www.regeringen.se/sb/d/9497/a/138094>,

hämtad 2012-05-15